

DE ZWOLSE SYNAGOGUE IN OUDE LUISTER HERSTELD

Vele Zwollenaren en mensen van elders hebben tijdens de Open Monumentendag op 9 september jl. gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de gerestaureerde Joodse synagoge aan de Schoutenstraat te bezichtigen. De restauratie van het gebouw is zo succesvol verlopen, dat reeds nu gesproken wordt van een van de mooiste Jugendstilmonumenten van ons land. De synagoge, die gedeeltelijk een multi-functionele bestemming zal krijgen, vormt een blijvende herinnering aan de ongeveer 700 Zwolse Joodse burgers, die in de Tweede Wereldoorlog omgebracht werden.

Vandaag vond in aanwezigheid van verschillende hoogwaardigheidsbekleders en talloze hoge gasten de herinwijding plaats, waarover volgende week meer.

Na afloop van de plechtigheid binnen werd buiten een krans gelegd bij het monument voor de synagoge, ter nagedachtenis aan de vele Zwolse Joden, die de verschrikkingen van de vernietigingskampen niet overleefden. Tevens vond de onthulling plaats van het eerste straatnamenbord van de nieuw te noemen Samuel Hirschstraat (een deel van de Nieuwe Markt en de Schoutenstraat). Deze straat is genoemd naar Samuel Juda Hirsch, die van 1902 tot 1941 de laatste opperrabbin van Overijssel was.

SYNAGOGUE

De synagoge, eens het centrum van een bloeiende Joodse gemeenschap, werd aan het einde van de vorige eeuw gebouwd. De Joodse gemeenschap telde in die dagen 600 leden. Maar zo ongeschonden als de synagoge door de oorlog en bezetting is heengekomen, zo beschadigd en gedecimeerd was de Joodse gemeenschap na de oorlog. In augustus 1941 werden de eerste Joden voor werkkampen opgeroepen. In oktober 1942 werden 121 gezinnen naar Westerbork afgevoerd. In april 1943 bleken er van de overige 106 Joodse Zwollenaren 75 gedeporteerd te zijn. In de zomer van 1943 hield de Joodse gemeente op te bestaan. Van de gedeporteerden kwam slechts een kwart in 1945 terug en verzamelde zich in de Nederlands Israëlitische Gemeente van Zwolle. Door vertrek naar elders werd de groep nog kleiner. Om het gebouw toch nog te kunnen gebruiken, werd de grote synagogezaal verkleind. Achterin werd een wand opgetrokken, waardoor onder het vrouwenbalkon een ruimte voor gemeente-activiteiten ontstond. Tevens werd er een verlaagd plafond aangebracht. Zo deed de kleine Joodse gemeenschap veertig jaar lang alles wat in haar macht lag om de synagoge te behouden. Het mocht niet baten. In de loop der jaren raakte het gebouw meer en meer in verval en kon niet meer gebruikt worden. In opdracht van het bestuur van de Nederlands-Israëlitische Gemeente Zwolle en de Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle is de Synagoge gerestaureerd. Deze restauratie, waarmee in 1984 werd begonnen, was mogelijk dankzij de steun van overheid, giften van fondsen, het bedrijfsleven en vele particulieren.

BETEKENIS

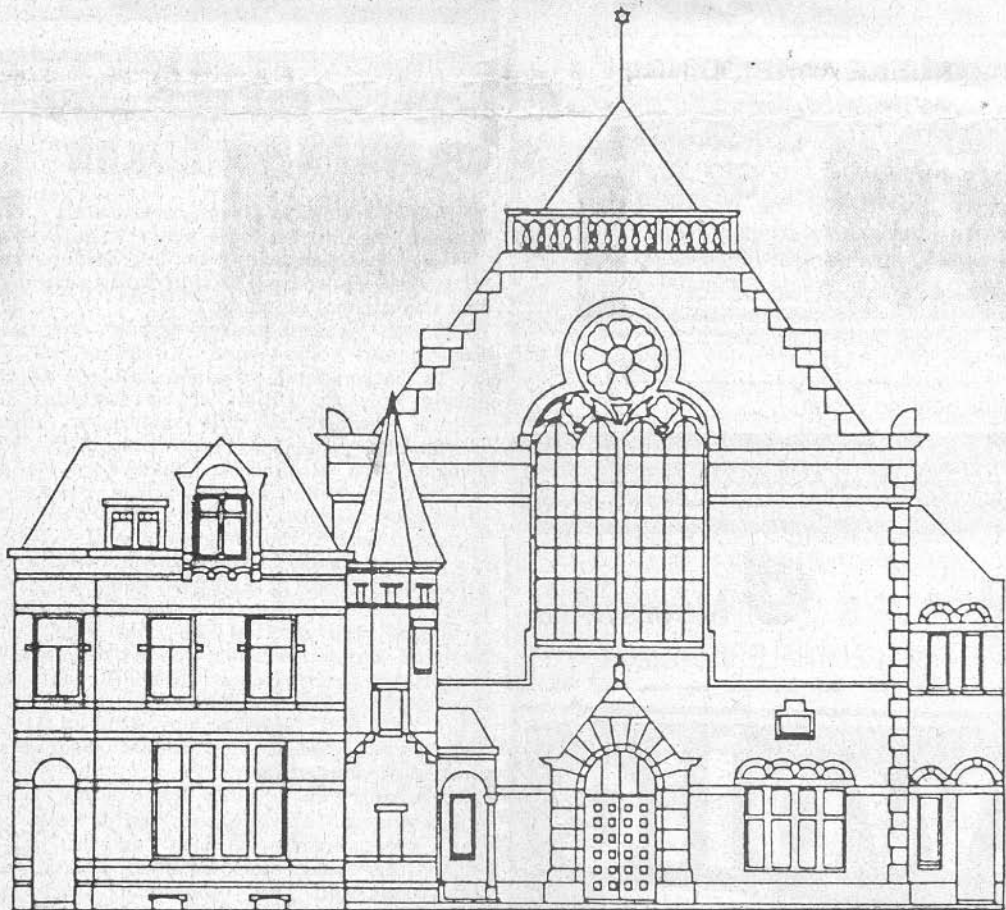
Het woord „synagoge”, zo is te lezen in het Judaica-bulletin (het mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle), is een Grieks woord, dat „verzameling” of „vergadering” betekent. In het Hebreeuws heet de synagoge „beth ha-keneseth”, ofwel „huis van samenkomst”. In het Jiddisch wordt de synagoge sjoel genoemd naar het Duitse woord schule. Deze aanduiding wijst op het leren, het leerhuis. De Joden komen in de sjoel bijeen om hun gebeden te zeggen en voor de lezing van de Tora (de Joodse wetrol) in de gemeente. In de synagoge treft men op tal van plaatsen teksten aan in het Hebreeuws. De taal, die sinds oude tijden de

gebedstaal is en overal ter wereld gebruikt wordt.

De synagoge is zoals gebruikelijk oost-west georiënteerd. Als men de eigenlijke synagoge betreedt, de zaal dus waar de gebedsdiensten worden gehouden, ziet men aan de oostelijke muur een mooi, geborduurd gordijn, het voorhangsel, in het Hebreeuws de „paroet” genoemd. Dat gordijn hangt voor een grote kast, de „aron ha-kodesj”, ofwel de Heilige Ark. In deze kast worden de Tora-rollen bewaard en op sommige dagen ook voorgelezen. Deze Tora-rollen zijn van perkament en bekleed met prachtige mantels van fluweel of zijde. Vanuit de zaal leidt een statige trap naar de Heilige Ark. Deze staat altijd aan de oost of zuid-oost kant van de synagoge. Dat is de richting, waarin de Joden staan bij het gebed omdat dat de richting is, waar Jeruzalem ligt. Voor de ark treft men een lessenaar aan, „amoed” genaamd, die tijdens de dienst gebruikt wordt door de voorzanger. In het midden van de synagoge staat verder de biema, een verhoging met een tafel erop. Op de biema wordt tijdens de dienst de Tora-rol gelegd om er uit voor te lezen. De banken in de Zwolse synagoge staan om de biema heen. De ingang van de synagoge bevindt zich aan de westzijde.

VROUWENBALKON

Opmerkelijk in elke orthodoxe synagoge is het hek of gordijn, dat de gebedsruimte afscheidt van de ruimte voor vrouwen. Vaak ook gesitueerd op het balkon. Dikwijls denkt men dat deze scheiding voortkomt uit een idee van de minderwaardigheid van vrouwen. Dat is echter in het geheel niet het geval, want de rol van de vrouw wordt in het Jodendom hoog gewaardeerd. Met name ook in godsdienstig opzicht. Wel is er sprake van een strikte verdeling van taken, waarbij de godsdienstige plichten met betrekking tot de publieke eredienst vooral voor de man zijn en die met betrekking tot het huiselijk leven vooral voor de vrouw. De Joodse godsdienst begint als het ware in het huisgezin. „De vrouw is het huis”, luidt het in de Joodse traditie. Zij is degene, die het huis draagt, sfeer erin brengt en de huisgenoten het Jodendom bewust maakt. De erediensten in

de synagoges bestaan als het ware uit twee polen. De ene is die van de liturgie, soms ernstig, soms lichtvoetig, maar altijd, gedisciplineerd. De andere pool is die van de sociale ontmoeting. Terwijl de liturgie voortgaat, spreekt men elkaar en niet altijd fluisterend. Vaak merkt men tijdens een synodale dienst de spanning, die er bestaat tussen de plechtigheid en de ongedwongenheid van de gesprekken en het heen en weer geloop.

In de Zwolse synagoge is het vrouwenbalkon na de Tweede Wereldoorlog niet meer gebruikt en zitten mannen en vrouwen, hoewel nog steeds gescheiden, in dezelfde ruimte. Verder is er in het gebouw nog een bij-sjoel, een kleine zijruimte, die 's winters als synagoge dienst doet.

Het is de bedoeling dat de synagoge naast

haar godsdienstige functie een culturele en educatieve bestemming krijgt. Te denken valt aan tentoonstellingen, concerten, lezingen, vergaderingen e.d. Wie met een groep belangstellenden (minimaal vijftien personen) een bezoek wil brengen aan de synagoge en een toelichting wil krijgen, kan contact opnemen met de heer H.I. Kan, secretaris van de Joodse gemeente Zwolle, tel. 535023.

De Stichting Judaica Zwolle organiseert in de synagoge diverse cursussen, waaronder „Genesis lezen met de rabbiën”, een beginners- en gevorderden cursus Bijbels-Hebreeuws en Joods-Amerikaanse literatuur. Meer informatie hierover via tel.nr. 536647 of 539283.